

Utborgaren

en studie om SVT:s roll för den sociala sammanhållningen i
en svensk demokrati

Abstract

Sveriges Television kallar sig en TV i allmänhetens tjänst och har en erkänd roll som viktig aktör i den svenska demokratin. I sin roll som public service-företag har SVT en mängd uppgifter att fylla genom sitt programutbud. Public service uppgifter som alla tillsammans skall främja ett demokratiskt samhälle. I takt med att medielandskapet och samhället har förändrats så står SVT:s arbete med dessa uppgifter och mål inför nya utmaningar. Vi har i denna uppsats anammat teorin om att TV-utbudet för public service idag börjat efterlikna de mer nöjesanpassade TV-kanalerna i fråga om programutbud. Fokus ligger på SVT:s uppgift att spegla de olika kulturer som finns i Sverige samt att beakta språkliga och etniska minoriteter. Vi argumenterar för hur en negativ inverkan på att dessa uppgifter inte fullföljs i längden är skadligt för den sociala sammanhållningen i samhället vilken är en av grundstenarna i en fungerande demokrati. Resultaten visar att bristerna i utbudet även bottnar i alltför abstrakt styrning samt problemen med ett från statligt håll otillräckligt minoritetserkännande. Dessa problem försvårar tillsammans SVT:s arbete som en TV i allmänhetens tjänst.

Nyckelord: Public service, anpassning, etnisk minoritet, kulturell minoritet, SVT, fragmentering, demokrati, social sammanhållning

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Problemställning.....	1
1.2	Syfte och problemformulering	2
1.3	Disposition	3
2	Public service-TV och det demokratiska samhället	4
2.1	Förhållandet mellan TV och demokrati	4
2.2	Public service-TV:s innebörd – en TV i allmänhetens tjänst.....	5
2.3	Public service-pedagogikerna och den sociala sammanhållningen.....	6
2.4	Kultur – begreppets makt	7
2.5	Etniska och kulturella minoriteter	8
3	Det svenska medielandskapet i förändring	9
3.1	Ett förändrat utbud – behövs public service-TV?	9
3.2	Det nya Sverige – fragmenteringshypotesen.....	10
4	Metod – Att studera SVT	12
4.1	Metodpresentation och avgränsning – explorativ fallstudie	12
4.2	Forskningsluckan	13
4.3	Intervju som metod.....	14
4.4	Urval och genomförande av intervju.....	14
4.5	Dokumentanalys och användande av sekundärkällor som metod.....	15
4.6	Källkritik	15
4.7	Urval och genomförande av dokumentanalys.....	16
5	Analys	18
5.1	Dokumentgenomgång	18
5.1.1	Uppdrag och samhälle.....	18
5.1.2	Faktiskt utbud.....	21
5.1.3	Synen på uppfyllt mål och granskning.....	21
5.2	Teman för vidare analys.....	23
5.2.1	Självständighet eller styrning - Granskning i praktiken.....	23

5.2.2	Ghettoprogram eller statistiklaveri	26
5.2.3	Kulturbevarande eller integration - begreppsfallan.....	29
6	Slutdiskussion.....	32
7	Referenser.....	33
7.1.1	Publikationer:	33

1 Inledning

Medborgarens rätt till information är grundlagsfäst i vårt land. Sverige är idag ett mångkulturellt samhälle där antalet människor med utländsk bakgrund utgör en betydande del av landets befolkning vilka har ett stort informationsbehov som måste tillgodoses. Hur de olika kulturerna framställs i medierna är på grund av dess inflytande också av stor betydelse för människors uppfattningar av varandra vilket i förlängningen påverkar den *sociala sammanhållningen*.

Televisionen är ett medium med stor genomslagskraft hos befolkningen, hur stor är vida omdiskuterat, men vi ställer oss bakom de som säger att TV har en mycket central plats och inverkan i vårt vardagliga liv. Studier visar att vi svenskar i genomsnitt tittar på TV 14 timmar i veckan, 60 timmar i månaden och 712 timmar om året. Det motsvarar nästan 4 veckor av våra liv som vi varje år spenderar framför TV:n (Nord & Strömbäck 2004: 13).

Ett samhälle uttrycker sig bland annat genom de medier det producerar, vilka samtidigt utgör en central komponent i alla dess medlemmars kommunikativa miljö. Det är därför av vikt att det finns en kanal vilken vänder sig till tittarna i egenskap av medborgare oavsett etnisk, kulturell bakgrund och som medborgarna kan lita på. I Sverige finns det enbart ett TV-bolag som erbjuder program speciellt riktade till etniska och kulturella minoriteter och som kallar sig "TV i allmänhetens tjänst". Detta TV-utbud som sänds av SVT i allmänhetens tjänst har dock kommit att påverkas över tid då SVT inte längre är ensam med att sända TV i Sverige. I dag finns SVT och sedan en uppsjö av privatägda TV-kanaler vilka på ett eller annat sätt finansieras med reklamintäkter. Finansieringen är en av de faktorer som skiljer SVT från de kommersiella kanalerna, en annan viktig skillnad är till vilka ansvaret ligger. Alla har rätt att ha åsikter om kommersiell- TV men i slutändan är det ändå ägaren som bestämmer och dennes intressen som styr utbudet. Public service- TV (SVT) ägs av det svenska folket och är därav ansvarig inför densamma.

Denna folkägda television är därför av stor betydelse för att tittarna ska få tillgång till information i egenskap av medborgare och därmed kunna delta i en fungerande demokrati.

1.1 Problemställning

En central fråga i den allmänna debatten när det gäller TV-utbudets utveckling handlar om i vilken utsträckning SVT blivit mer inriktad på underhållning och fiktion och allt mindre på fakta och information. *Statistiska data bekräftar dessa påståenden (GRN 2004: 57) vilket gör frågorna kring det utbud som påverkas*

negativt av förändringen än viktigare. SVT har liksom övriga public service-företag ett uppdrag och ett ansvar gentemot staten och den svenska befolkningen att uppfylla vissa mål fastställda i *sändningstillståndet*. Vi väljer dock att studera SVT och inte UR eller SR då med hänvisning till TV-utbudets genomslagskraft samt på grund av att UR är en så pass liten aktör i utbudet och på TV-sidan enbart finns inom SVT-kanalerna.

Ur SVT:s sändningstillstånd har vi som grund för arbetet valt att lyfta ut ur §11 ”SVT skall tillhandta ett mångsidigt utbud som speglar de olika kulturer som finns i Sverige” samt ur §15 att ”SVT skall beakta språkliga och etniska minoriteters intressen” (SVT:s sändningstillstånd 2005: 40).

1.2 Syfte och problemformulering

Syftet med den här uppsatsen är att studera på vilket sätt SVT arbetar gentemot sändningstillståndet rörande mångkulturella frågor i allmänhet och frågor rörande etniska och kulturella minoriteter i synnerhet. Detta görs för att skapa förståelse för vikten av public service-TV som en aktör vilken agerar för social sammanhållning *i en modern svensk demokrati*. Vi hoppas med detta arbete bidra till att förbättra ett forskningsområde inom medie- och kommunikationsvetenskap som det hittills inte ägnats så mycket uppmärksamhet kring. Public service som sådant är ett omskrivet område men forskningen på dess arbete och uppgifter rörande etniska och kulturella minoriteter är negligerat. Det övergripande arbetet blir att ge en beskrivning av hur SVT tilldelas och arbetar med frågor och programutbud rörande etniska och kulturella minoriteter i Sverige samt analysera hur SVT hanterar nuvarande situation och hur det påverkar förmågan att uppfylla sitt public service-uppdrag. Uppsatsen baseras på dokument från 2004-2005. Vi utgår från denna period men kommer även att koppla resonemangen till utvecklingen i medielandskapet och det svenska samhället från 1980-talet och framåt. Vidare så innefattar vårt syfte att komma med ett konstruktivt inlägg i debatten rörande public service televisionen och dess roll i den svenska demokratin.

Detta mynnar ut i den övergripande frågeställningen

- *Vilka effekter har nuvarande medie- och samhällssituation på SVT:s förmåga att uppfylla sitt public service-uppdrag gentemot etniska och kulturella minoriteter och i förlängningen verka för den sociala sammanhållningen?*

För att kunna besvara detta ställer vi upp ett antal mer specifika frågor

- *Hur ser uppdragsgivande och granskande institutioner på det uppdrag som SVT har som public service-företag?*
- *Hur ser SVT själva på uppdraget?*

- *På vilket sätt implementeras detta i SVT:s egna utbud och public service-redovisning?*
- *Finns det problem och i så fall vilka blir konsekvenserna av dessa?*

1.3 Disposition

Uppsatsen inleds i kapitel 2 med en diskussion av public service-begreppets innebörd i relation till demokratin, etniska och kulturella minoriteter samt den sociala sammanhållningen. I kapitel 3 går vi igenom ett förändrat medielandskap och ett svenskt samhälle i förändring. I nästföljande kapitel, det 4:e, behandlar och beskriver vi våra metodval och vi hoppas att läsaren här skall vara införstådd med de centrala begreppen i uppsatsen. Med ovanstående avsnitt som bakgrund går vi i kapitel 5 in i dokumentanalysen, vilket inleds med en ingående granskning av de delar som behandlar etniska och kulturella minoritetsfrågor i SVT. Vi utkristalliserar i kapitlets andra del ett antal teman för vidare problematisering. I vårt avslutande 6:e kapitel återvänder vi sedan till vår frågeställning och reflekterar över våra resultat.

2 Public service-TV och det demokratiska samhället

Ett intresse för demokrati medför därför ett naturligt intresse för TV (Svensson 2001: 27).

Relationen mellan PS¹-TV och demokratin är en omdebatterad fråga i politik och forskning. Vi kommer här att föra genomgångar av begreppens olika innebörd och tolkningar för att sedan teoretisera kring vilken relation och påverkan de båda har på varandra. Mycket utav diskussionen kring demokratin kommer att direkt relateras till TV och public service då demokratin är ett i många avseenden alltför mångfasetterat begrepp för att vi ska kunna ge det en fullgod genomgång i sig själv. Vi kommer även att i detta avsnitt precisera våra definitioner av etniska och kulturella minoriteter.

2.1 Förhållandet mellan TV och demokrati

Den svenska regeringsformen (RF: 1 kap) börjar med att konstatera att ”all makt utgår från folket”. Detta är utgångspunkten för den svenska demokratin och för att den skall fungera så krävs fri information till samhällets medborgare. Demokrati är ett väldigt svårt begrepp att beskriva och de många definitioner som finns gör att det skulle gå att föra normativa diskussioner sida efter sida kring ämnet. Även om detta hade varit mycket intressant så är detta inte fokus i denna uppsats. Vi väljer därför att lyfta ut och fokusera på hur televisionen står i förhållande till demokratin och varför vi anser att det är viktigt att det finns en PS-TV kanal. Detta sammanhänger med att medborgarna i en demokrati hela tiden behöver information för att kunna göra allt från att ta vardagliga beslut till att välja sina politiska representanter. Samtidigt har televisionen sedan sitt intåg på mediearenan successivt etablerat sig i en dominerande roll som informationsbärare, kommunikationsarena och socialisationsagent, och behåller trots nya mediers intåg på scenen denna plats.

Då samhället växer och blir mer komplext skapas ett allt större avstånd mellan representanter och medborgare, vilket gör att massmedier får föra ut budskap och information och genomföra granskning (Svensson 2001: 24ff). Dahlgren och många forskare med honom menar att stora delar av samhällets sociala kommunikation sker i massmedierna och då främst i TV (Dahlgren 1995: 2). Han

¹ Public service är i denna uppsats förkortat till PS.

beskriver kopplingen mellan demokrati och medier på det sätt att de båda är så nära knutna till varandra att den ena inte fungerar utan den andra i dagens samhälle. Vi menar på grund av detta liksom Svensson att ett intresse för demokrati medför ett naturligt intresse för TV (Svensson 2001: 27)

2.2 Public service-TV:s innebörd – en TV i allmänhetens tjänst

Det är flera forskares ståndpunkt att det i ett samhälle behövs ett medium som inte styrs av marknadens intressen, som kan nå ut till hela samhället och att detta medium kritiskt och oberoende skall kunna granska maktförhållandena i samhället. För att säkra dess frihet och oberoende ska det istället finansieras och styras av medborgarna själva (Kellner 1990; Hultén i Raboy 1995: 43). Boman menar på samma sätt att demokratin behöver ett medium som organiseras i samhällets tjänst. Det vill säga, detta skall sträva efter att utveckla demokratin och se till att omfatta alla samhällsgrupper oberoende av klass, kön eller etnisk tillhörighet (Boman 1998: 26ff).

Public service är ett begrepp och en företeelse som enligt många forskare såväl som Europeiska rådet innehar ovanstående kvaliteter. Detta begrepp är vida diskuterat och kan tolkas på många olika sätt. En television ”i allmänhetens tjänst” har dock kommit att bli den accepterade svenska definitionen av engelskans ”public service television”. Innebörden har sedan begreppet myntades av BBC:s första chef John Reith utvecklats och anpassats för en förändrat värld och ett förändrat medielandskap. Europeiska rådet framställde 1994 ett dokument med 9 punkter vilka angav mål för vad public service-TV ska stå för och arbeta med:

- en gemensam referensgrund för samhällets alla medlemmar
 - ett forum för bred politisk diskussion
 - oberoende nyhetsbevakning
 - pluralistiskt, innovativt och varierat programutbud
 - programutbud som är av intresse för den bredare publiken men som även tar hänsyn till minoritetens behov
 - återspegla det breda spektrum av idéer och åsikter som finns i ett multietniskt och multikulturellt samhälle
 - främja nationellt och europeiskt kulturarv
 - originalproduktioner av oberoende producenter
 - tillhandahålla program som inte sänds i kommersiell-TV
- (Brants & De Bens 2000: 9)

Begreppet och uppdraget har sedan dess bearbetats och analyserats utifrån svenska förhållanden för att sedan operationaliseras och ligga till grund för *sändningstillstånden* för public service-företagen i Sverige. Detta har skett

kontinuerligt i flera utredningar, varav några av de senaste är SOU-rapporten *Radio och TV i allmänhetens tjänst* (2005: 1) och propositioner som *Viktigare än någonsin! – Radio och TV i allmänhetens tjänst* (2006).

2.3 Public service-pedagogikerna och den sociala sammanhållningen

Dahlgren menar att ett medium behövs som kan lyfta upp viktiga frågor och *skapa samhörighet och förståelse mellan landets medborgare, gamla som nya* (Dahlgren & Höijer 1997: 12).

Vi kommer här slutligen att anamma en PS-beskrivning som ramar in de PS-kvaliteter som diskuterats ovan och som också tar hänsyn till *sammanhållningens allt viktigare roll* i vårt diversifierade samhälls- och medieklimat.

Kees Brants och Els De Bens menar att PS idag bör vara byggd på tre interrelaterade logiker: *demokratibefrämjande pedagogik, kulturpedagogik* och en pedagogik för *social sammanhållning* (Brants & De Bens 2000: 16).

PS-TV skall tillgodose både majoriteter som minoriteter i samhället, mängden tittare får inte automatiskt styra programutbudet i PS. Det skall helt enkelt finnas program som tilltalar alla, specifika program för minoriteter (bl a etniska och kulturella), program som belyser och stärker det nationella kulturarvet. Lyckas PS med detta så stärks den *sociala sammanhållningen*. Ju mer individer deltar (och känner sig delaktiga) desto starkare blir deras band till demokratin och de kan lättare identifiera sig med samhället.

Kulturpedagogiken arbetar efter att TV-programmen skall vara i allmänhetens intresse och inte alltid vad allmänheten är intresserad av. Programmen skall utbilda, informera och berika allmänheten kulturellt (ibid.). Man kan dock argumentera för att det både skall finnas breda och smala program i utbudet för att på så sätt legitimera ett nationellt licensbetalande, det viktiga är att hålla balansen i utbudet. Den tredje PS-pedagogiken, att främja demokratin, bygger till stor grad bygger på ovanstående två. Den innebär att man skall sträva efter att bland annat bevaka den sociopolitiska miljön, skapa mekanismer för ansvarsutkrävning av makthavarna i samhället, föra en öppen dialog, ge en oberoende och neutral nyhetsrapportering samt framföra nyheter som alla förstår (Brants & De Bens 2000: 16).

Fokus för denna uppsats kommer att ligga vid PS-pedagogiken. Att arbeta för social sammanhållning då detta *ramar in vikten av att inkludera kulturella och etniska minoriteter* i utbudet och är en grundförutsättning för att den demokratifrämjande pedagogiken ska fungera. Därmed i förlängningen påverkar det även demokratin. Även kulturpedagogiken är av stor vikt för en fungerande demokrati, men kommer på grund av uppsatsens inriktning här endast att få en referensroll till den sociala sammanhållningen.

2.4 Kultur – begreppets makt

Som vi tidigare nämnt så ser den svenska samhällsbilden annorlunda ut idag än för femtio år sedan. På flera sätt har samhällsstrukturer och demografiska faktorer i Sverige genomgått dramatiska förändringar. För att förstå vikten av det uppdrag som PS har gällande den sociala sammanhållningen måste vi först bearbeta definitionens makt av några utav de viktigaste demografiska faktorerna i detta nya samhälle. Dessa är det enligt oss begreppen kultur, etnicitet och minoritet.

Hur man definierar vissa begrepp påverkar hur man tolkar och använder dem. Gällande minoriteter, kultur och etnicitet kan en indelning påverka hur en grupp bemöts från bl.a. statligt håll. Rörande kultur är vi alla socialiserade att tänka på det som ett ting som tillhör ett folk, som har fysiska gränser och som bygger på det förflutna. I sin rent antropologiska betydelse kan begreppet definieras som ett mänskligt meningssystem, eller det levnadssätt och den världsbild som medlemmarna i bestämda grupper har gemensamt och som skiljer dem från andra grupper. Kulturen omfattar en samling regler, normer, värden och symboler som upprätthålls av en grupp människor.

Ett problem med denna syn på kulturbegreppet är att kulturer oftast därmed ofta uppfattas som statiska, självständiga, väl avgränsade och slutna system (läs ”svensk kultur”) mellan vilka det ligger vattentäta skott. Det är denna syn som ligger bakom metaforer som ”mosaik” eller ”lapptäcke”, vilka tyder på att även i ett mångkulturellt samhälle så ses de enskilda kulturerna som identifierbara och åtskiljbara från varandra. En allt större del av forskarkåren och även vi själva anser att det istället snarare handlar om gradskillnader samt att kulturer är i konstant förändring snarare än statiskt fastlåsta. Inom alla etniska grupper och kulturer finns variationer i levnadssätt och världsbild (Eriksen 1999: 17; Camauër 2005: 29).

En enhetsuppdelning tenderar att skapa en ”vi och dom”-mentalitet byggd på generaliseringar och stereotyper. Missförstånd och konflikter mellan olika kulturella strömningar är och har alltid varit aktuella. Det är i skrivandets stund inte länge sedan elden svalnat efter den intensiva debatten kring Muhammedkarikatyrerna² och missförstånd mellan främst västerländsk kultur och islamistisk kultur blir idag allt vanligare. Dessa motsatsförhållanden mellan olika kulturer kan bemötas på olika sätt och får därigenom olika effekt på samhället.

Om man inte problematiserar denna uppdelning utan ser kulturer som oföränderliga och ej integrerbara enheter på kollisionskurs (se Huntington 1996) så försvåras arbetet med att skapa ett fungerande integrerat mångkulturellt samhälle (läs social sammanhållning) och även en fungerande demokrati. Från svenskt statligt håll har man därför uttalade mål om att integrering är lösningen på de kulturkrockar som uppstår i samhället och man accepterar därmed kulturers föränderlighet.

² Danska Jyllands-Posten publicerade i början av 2006, nidsbilder på profeten Muhammed vilka skapade stort missnöje i den muslimska världen då det i religionen islam är förbjudet att avbilda profeten.

2.5 Etniska och kulturella minoriteter

Minoriteter kan i samhällssammanhang definieras som en befolkningsgrupp som inte är den största/dominerande till antal i ett samhälle. Det finns olika typer av minoriteter vilka bland annat skapas av avvikande levnadsförhållanden, sexuell läggning, religion eller etnicitet. När man talar om *etniska och kulturella minoriteter* gör man ofta det i samma anda då de båda begreppen är tätt sammanlänkade. Man åsyftar alltså en grupp individer som lever i ett samhälle där en annan folkgrupp och kultur är dominerande till antal och inflytande. Detta återspeglas ofta också i att sociala system och rättsväsende är anpassade för majoriteten. I det, som vi ovan diskuterat, viktiga TV-utbudet, syns också oftast en spegling av vilken etnisk grupp och kultur som är dominerande i samhället.

Att från statligt håll bli *erkänd* som minoritet i ett samhälle innebär ofta att få särskild uppmärksamhet gällande rättigheter, informationsbehov, bevarande och kultur och makt i samhället. Att diskutera kring och erkänna minoriteter är en relativt ny företeelse i Sverige. När debatten först väcktes kring betydelsen av att ta särskild hänsyn till minoriteter var den begränsad till vissa typer av minoriteter. Längre debatterades inte kring att nyinvandrande grupper skulle ges särskilda rättigheter som minoriteter. Istället gavs dessa bara till ursprungsminoriteter och diasporaminoriteter³. Debatten förändrades dock med samhällsbilden under 1960 och 1970-talet. Invandrande grupper kom att allt mer inkluderas i vardagligt språk och i diskussionen kring etniska och kulturella minoriteters plats och rättigheter (Camauër 2005: 33).

Det finns i Sverige idag ett antal kriterier för att en grupp skall erkännas som en nationell etnisk-kulturell minoritet. Baserat i de fem minoriteter som har erhållit detta erkännande är dessa kriterier att vara ursprungsbefolkning, ha historiska band med Sverige, få erkänd minoritetsstatus från FN, vara en stor minoritetsbefolkning i Sverige eller ha ett uttalat informationsbehov.

Trots att invandringen under åren har förändrat vilka minoriteter som finns i Sverige har ingen utav dessa invandrande grupper fått erkänd status som nationell minoritet. När vi använder begreppet i vår studie håller vi i beaktande att dessa två olika typer av minoriteter finns och att detta klassificerande innebär olika bemötande ifrån staten och därmed SVT.

³ De erkända nationella minoriteterna i Sverige idag är samer, tornedalingar, romer, jiddischtalande och finländare.

3 Det svenska medielandskapet i förändring

I detta kapitel ämnar vi redogöra för utvecklingen i och kring det svenska medielandskapet. Vi anser att det är av vikt att redogöra för denna förändring då detta kommit att påverka SVT:s programutbud och förutsättningarna för public service televisionen. Det är vår ståndpunkt att public service-TV kommit att anpassa programutbudet efter de kommersiella TV-kanalerna i en idag allt mer utsatt konkurrens situation och att detta är problematiskt för demokratin.

3.1 Ett förändrat utbud – behövs public service-TV?

Sedan monopolet avreglerades har SVT fått sällskap av en rad kommersiella TV-kanaler som konkurrerar om tittarna. För att PS-TV ska kunna överleva i denna nya situation menar forskarna på området att det sett finns tre vägar att gå. Dessa är *anpassning*, *renodling* och *kompensation*. Med *anpassning* menas att kanalen överger sin PS-vision för att kunna konkurrera med de kommersiella TV-kanalerna efter deras strategier och villkor. *Renodling* är den raka motsatsen, man struntar helt enkelt i tittarsiffror och försök till att konkurrera för att fullt ut fylla sin PS –funktion och sända det som *inte* sänds av kommersiell TV. Den tredje strategin är *kompensation* där man anammar en del av utbudet som kommersiella TV-kanaler erbjuder (främst nöjesinriktat utbud) *samtidigt* som man försöker uppfylla sitt PS-uppdrag. Denna tredje strategi stämmer bäst överens med SVT och Sverige, där PS-funktionerna är starka men utbudet i förändring. Det är ur denna utveckling som debatten kring licensavgiften på riktigt flammat upp. Varför ska man behöva betala en avgift för ett liknande programutbud som redan ges av de kommersiella TV-kanalerna? Och vad får detta för effekt på övriga mål, i vårt fall utbudet kring etniska och kulturella minoriteter, som ställs upp på PS-TV (Dahlgren 2000: 30).

Vi menar på att trots SVT:s kompensation i ett förändrat medielandskap så behövs public service då det kommit att visa sig vara problematiskt med ställa allmänna uppgifter till vinstdrivande företag. Detta bottnar i att kommersiella TV-bolag *bär ansvar inför sina aktieägare och inte inför sina tittare*, dvs. samhällsmedborgarna. En av skillnaderna mellan dagens båda system är att de kommersiella TV-kanalerna brukar framhålla att de gör TV som *folk vill ha*, medan förespråkare av PS-TV brukar säga att PS istället gör TV som *folk behöver* i sin egenskap av medborgare (Brants & De Bens 2000:14f).

Att kommersiell TV inte är lämpad att agera i allmänhetens tjänst visas dessutom i faktiskt utbud genom den utveckling som skett sedan TV-monopolet avreglerades på 1980-talet. De ekonomiska faktorerna i och med att man tillät reklamfinansierade TV-kanaler har enligt vissa forskare lett till vad man inom ekonomin kallar *market failure*⁴, d v s marknadskrafterna har misslyckats med att erbjuda mångfald i TV-utbudet. Antalet kanaler har ökat men själva programutbudet har tenderat att med tiden dra sig mer och mer mot "the great middle", d v s genomsnittstittaren som har pengar och är konsumtionsbenägen. Statistiska data visar att PS-funktioner inte erbjuds av befintliga svenska kommersiella TV-kanaler. Det är alltså endast SVT av de svenska TV-kanalerna som i det faktiska programutbudet uttryckligen strävar efter att leva upp till de punkter som riksdagen och Europarådet klassificerar en PS-TV kanal. (Granskningsnämnden 2005, Wieten m fl 2000; Siune & Treutzschler 1992; Edin & Widestedt 2002; Dahlgren 1995).

3.2 Det nya Sverige – fragmenteringshypotesen

Idag befinner vi oss i en period som utmärks av att TV- och datormediet smälter samman alltmer. Snart är övergången till digital-TV helt genomförd vilket kommer att innebära att valmöjligheterna för individen ökar ännu mer. Som tittare kommer man inte bara kunna välja mellan ett stort antal kanaler, utan man kan även välja när på dygnet man vill titta och ur vilken kameravinkel man vill se program ifrån. Edin och Widestedt (2002) menar att TV-upplevelsen genom detta kommer att bli allt mindre social och allt mer individuell, samtidigt som steget mellan TV som medium och tittarens liv blir allt dunklare (Edin & Widestedt 2002: 14). Dahlgren skriver att SVT under det tidigare två-kanal systemet skapade en kulturell och samhällelig gemenskap, vilken efter att antalet TV-kanaler ökat, kommit att reduceras (Dahlgren 2000: 28).

Samtidigt som medielandskapet har likväl det svenska samhället förändrats. Sedan SVT startade sina sändningar har vi fått ett alltmer mångkulturellt samhälle. I Sverige finns idag en miljon invånare med invandrarbakgrund (i första eller andra generation) från över 200 länder (SOU 2005: 243). Severson menar att utvecklingen och förändringen på dessa två fronter skapat en *fragmentering* bland tittarna i Sverige. Hon skriver om *fragmenteringshypotesen*, vilket innebär att det homogena TV-tittandet som tidigare präglade Sverige och skapade gemensamma nationella upplevelser (och social sammanhållning) har splittrats och istället ersatts av mindre gemenskapsgrupper.

Denna hypotes bottnar i att antalet TV-kanaler (och antalet medier) har ökat betydligt snabbare än TV-tittandet (och medieanvändandet). Idag fördelar vi vårt

⁴ Market failure eller marknadsmisslyckande är en situation där marknadskrafterna inte tjänar det allmänna intresset. I ekonomistiska termer att marknaden inte på ett effektivt sätt producerar och allokerar varor (i detta fall TV-program) och tjänster som gynnar konsumenten.

TV-tittande på fler olika kanaler än tidigare⁵. Det har även skett en fragmentering av TV-tittandet i det egna hemmet då det blir allt vanligare med fler än en TV-apparat i varje hushåll (Severson 2004: 19). Denna utveckling har enligt många medieforskare haft negativ inverkan på det demokratiska samhället. De menar att strukturerade olikheter i samhället tenderar att öka när massmedieutbudet blir mer diversifierat och där också de gemensamma demokratiska referensramarna försvinner. Bilden av en mer fragmenterad publik framstår i forskningen som en hotbild där den sociala och kulturella bas som samhället byggs på undergrävs (Severson 2004: 19).

Vissa forskare menar dock på att fragmenteringshypotesen är felaktig på grund av att den överdriver TV:s roll som gemensam samhällelig grund samt att individer trots ett stort utbud tenderar att se på samma program. Man menar att social gemenskap och kulturella normer är hårdare fastsatta än att de kan rivas ner av ett förändrat medielandskap (Laborde & Perrot 2000: 94ff; Severson 2004: 21ff).

Som vi tidigare nämnt så utgår vi ifrån den forskning som menar att televisionen är det medium som har störst betydelse för demokratin och att det enligt vårt synsätt endast är SVT som i TV-utbudet har denna roll. Vi menar också att denna roll kan försvagas och försvinna om SVT överger sitt uppdrag och anpassar sig till det kommersiella TV-utbudet. Samtidigt baserar vi vårt arbete på att det svenska samhället består av väldigt många etniska och kulturella minoriteter. Vi behöver alla en gemensam arena för att kunna skapa en social sammanhållning och därmed kunna delta i demokratiska processer.

⁵ Före 1987 så fanns det i Sverige bara tillgång till två TV-kanaler (Hadenius & Weibull 2002)

4 Metod – Att studera SVT

I detta kapitel redogör vi för våra metodval. Vid uppsatsskrivning och forskning är det av stor vikt att redogöra för läsaren hur man gått till väga i arbetsprocessen, d.v.s. hålla en hög grad av intersubjektivitet. För oss blir detta extra viktigt då vi i vår analys till stor del har använt oss av sekundära källor. En betydande del av detta kapitel kommer därför att ägnas åt att redogöra för hur vi gått tillväga och resonerat kring materialet i vår dokumentanalys.

4.1 Metodpresentation och avgränsning – explorativ fallstudie

Att vi arbetar utifrån ett explorativt förhållningssätt till våra frågeställningar innebär att våra metoder får formen av i första hand informationsinsamlande och informationsanalys. Vårt val av metod blir alltså en kvalitativ explorativ dokumentstudie, då det i vårt fall är det angreppssätt som bäst hjälper oss att besvara våra problemformuleringar (Lundquist 1993: 103ff).

Att studera SVT som en del i public service kan i viss mån ses som en fallstudie, om man ser de tre svenska public service- företagen (SR, UR och SVT) som populationen eller alla public service-företag inom Europa som en population. Att tala om representativitet eller generaliserbarhet till ”populationen” känns dock inte relevant eftersom SVT är ett fenomen i sig som omges av många teorier och debatter. Trots detta är det relevant att ta upp vikten av att inte skapa en a-teoretisk beskrivning vilket är en risk som vår studie av SVT delar med fallstudien. Detta undviks generellt och i vårt fall genom att återknyta beskrivningen till teoretiska resonemang, dvs man sätter fallstudien i ett sammanhang (Esaiasson m fl 2002: 31).

Då det rör sig om en kvalitativ fallstudie är den typ av generaliseringar som kan göras begränsad till teoriåterknytande och generaliseringar mot underliggande strukturer. Här kommer det att ta sig form i resonemang kring teorier och tankar om den påverkan som public service har på det demokratiska samhället genom sitt uppfyllande (eller underlåtande till uppfyllande) av uppsatta mål (Ekström & Larsson 2000: 16f, Östbye m fl 2004: 240).

Utifrån den frågeställning och metod som vi bygger vår studie på hamnar vi nära en vad Esaiasson m fl kallar en teorikonsumerande studie. Skillnaden mot andra typer av teorianvändande är i viss mån en gradfråga och skillnaden visar sig mest i själva motiveringen av studien. I den teorikonsumerande studien låter man föremålet för studien stå i centrum istället för teorin som annars är vanligt (Esaiasson m fl 2000: 41). Att vi konsumerar teorier tar sig form i att vi utgår

ifrån och bygger vår studie på att SVT har fått ett förändrat utbud som är mer nöjesinriktat samt att public service-TV har ett stort ansvar gällande social sammanhållning i samhället, inte minst rörande etniska och kulturella minoriteter.

Vi försöker med hjälp av vår dokumentstudie att få en djupare inblick i och förståelse av den problematik som omger SVT och dess uppdrag som PS-företag. Att vi benämner vår studie som *explorativ* bottnar sig i att vårt specifika ämnesval till stora delar saknar teoretisk och metodologisk belysning samt att vi inte från början vet vilka ämnen som blir relevanta att lyfta upp till vidare analys.

4.2 Forskningsluckan

SVT ska tillhandahålla ett mångsidigt utbud som speglar de olika kulturer som finns i Sverige (§ 11 ur sändningstillståndet)

Ämnena SVT och public service är i sig väldigt heta debatt frågor (se t ex Lindqvist 2006-03-21). När vi specificerar oss till våra utvalda paragrafer inom public service finns dock en ”lucka” i forskningen som vi har för avsikt att hjälpa till att fylla.

I studien *Medier och Minoriteter* efterlyser Camauër att mer forskning genomförs på ämnet, då forskningsläget i detta område är svagt (SPF⁶ 2005:1). Det har gjorts relativt få studier rörande relationen medier och minoriteter i Sverige, en anledning är att informationen om hur medieanvändningen ser ut i olika grupper med invandrarbakgrund är begränsad (SOU 2005: 243). Camauër och Stig Arne Nohrstedt skriver att bl.a. avsaknaden av produktionsstudier rörande medier och det mångkulturella samhället är problematisk. Dels ställer det sig i vägen för en fullständig förståelse av de faktorer som bidrar till missförståelse och missrepresentation i mediernas utbud. Vidare skriver man att de fåtaliga studierna rörande etniska minoritetspubliker beror på en institutionell (akademisk) logik som länge ignorerade vad dessa grupper kunde tänka, vilja eller säga om medieutbudet och mediernas relevans för deras vardagsliv (SOU 2006:21: 18)

De metoder som vi använder oss av berör alla på olika sätt ungefär samma ämne, dvs. representationen av etniska och kulturella minoriteter samt speglingen av vårt mångkulturella samhälle i TV. Detta är ett medvetet val som möjliggör att vi kan utföra en *metodtriangulering*, dvs. vi kan angripa ämnet från flera håll och utifrån flera kontexter. Detta görs främst för att på ett djupare plan kunna få en inblick i vad § 11 och § 15 i sändningstillståndet handlar om. Vi vill också se vilken påverkan denna paragraf har på det omgivande programutbudet, där vi väljer att lyfta fram programmet Mosaik som ett exempel (Östbye m fl 2004: 122; Ekström & Larsson 2000: 69). De metoder som vi använder för vår studie är var

⁶ Styrelsen för psykologiskt försvar

och en för sig relativt ytliga och kan ha svårt att ge oss intressanta resultat, men tillsammans har de möjlighet att ge en bred och djup bild.

4.3 Intervju som metod

Det finns en mängd olika intervjuer man kan använda som metod i sin studie. Vi kommer här att använda den form som bland annat kallas för *samtalsintervju* (Ekström & Larsson 2000: 49). Istället för att som i många andra intervjumetoder söka efter livsvärden och personliga upplevelse är vi i vår samtalsintervju huvudsakligen ute efter kunskaper och information. Östbye m fl kallar den typ av intervju personer vi efterfrågar för *informanter*, dvs. personer som intervjuas främst för sitt besittande av bakgrund- och sakinformation. (Östbye m fl 2004: 103).

En halvstrukturerad intervju är det som mest lämpar sig till den roll som informanten här intervjuas i med tanke på den information som vi önskar få ut. Teman struktureras utifrån uppsatta frågeställningar som sedan får ligga som huvudpunkter i en annars relativt fritt flytande intervjusituation. Ett antal kritiska ämnen kräver dock direkta frågeställningar för att inte hamna utanför intervjun (Östbye m fl 2004: 103)

4.4 Urval och genomförande av intervju

Den person som vi intervjuat är Inger Etzler, före detta ansvarig för programmet Mosaik och numera projektledare för Mångkulturellt Center⁷ på SVT. Vi kom i kontakt med henne genom tittarombudsmannen Claes Elfsberg, han är vad Esaiasson m fl. kallar en centralt placerad källa. Han är en informant som via ett snöbollsurval kunde leda oss vidare i kedjan av för oss intressanta personer. Det var på detta sätt som vi via e-post först kom i kontakt med Inger Etzler. Att hon har valts som lämpad för en informantintervju känns givet tack vare hennes nuvarande och tidigare professioner.

Då vår intervju person/informant befann sig på annan ort och våra resurser var begränsade genomfördes en intervju över telefon. Intervjun genomfördes fredagen den 12 maj 2006, mellan klockan 13.15-14.15 på Pedagogiska Institutionen i Lund. Det finns dock nackdelar med denna typ av intervju vilka vi hållit i åtanke vid vår analys av resultatet. Östbye m fl menar att man b la. vid telefonintervjuer missar den visuella kontakten och icke-verbala koder, vilket gör att situationen lättare kan bli stel eller feltolkad. En telefonintervju frestar därmed också lättare på tålmodet hos intervju personen, vilket tenderar att förkorta intervjun, minska

⁷ Mångkulturellt Center SVT kommer hädanefter i uppsatsen att förkortas MKC.

möjligheten att ställa flera följdfrågor och därmed riskera att missa viktig information (Östbye m fl 2004: 133; Esaiasson m fl 2002: 261). Detta var dock inget som vi upplevde som störande vid intervjun då Inger Etzler var tillmötesgående och visade intresse under en nästan 50 min lång och givande pratstund. Vid intervjun tog vi hjälp av en högtalartelefon och Inger tillät oss bilda samtalet för att på så sätt skapa frihet och möjligheten för oss att båda till fullo delta i samtalet.

4.5 Dokumentanalys och användande av sekundärkällor som metod

Ett dokument som används till analys beskrivs inom litteraturen enklast som en text, skriven utifrån ett annat syfte än till sekundäranalys och av en annan källa än forskaren själv. Man kan också beskriva dokument som en typ av berättelse, dvs faktaskildringar från tänkande personer (Östbye m fl 2004: 45). Vanliga former av dokument som används inom denna metod är offentliga publikationer eller arkivmaterial, som inte skrivits ut för ett forskningssyfte (Östbye m fl 2004: 54).

Den största skillnaden mellan dokumentanalys och andra typer av textanalyser är att vi här främst analyserar texter i dess direkta betydelse sökandes efter information i stället för att söka efter underliggande faktorer såsom tecken och koder och deras innebörder. Källkritik är det viktigaste metodologiska hänsynstagandet vid dokumentanalys som textanalysform (Östbye m fl 2004: 67). Detta stöds också av att litteraturen kring genomförandet av dokumentstudier är något begränsad och istället ofta likställs med källkritiska studier och sekundäranalyser (Ekström & Larsson 2000: 297).

När man använder sig av dokumentanalys är det material man arbetar utifrån som ovan nämnts av sekundär art, det har samlats in av någon annan för något annat syfte. Detta innebär vissa skillnader jämfört med vid användande primärkällor i hur man kan närma sig materialet. Studier av sekundärkällor måste alltid föregås av frågor till datamaterialet (Ekström & Larsson 2000: 298). Dessa avgör hur användandet och analysen med hjälp av materialet kan genomföras. Ekström & Larsson tar upp en rad utav dessa frågor, såsom klargörande av den ursprungliga studiens syfte, vilka teoretiska perspektiv som legat till grund för denna undersökning och när/var/hur materialet skapades/samlades in (Ekström & Larsson 2000: 301).

4.6 Källkritik

Vilka för- och nackdelar finns med att använda sekundärkällor? Dess främsta fördel är att är en resursbesparande metod, och i många fall är det den enda

möjligheten att utföra en viss studie. Genom att bearbeta någons redan insamlade resultat får man också möjlighet att utveckla och lyfta upp intressanta aspekter.

Användning av sekundärkällor har som största brist att många utav de felaktigheter som uppkommit i originalmaterialet lätt kan accepteras som sanna vid en sekundäranalys. I vissa fall kan också datainsamlingen ha påverkats av studiens syfte. De är ofta svårt för en ny forskare att i efterhand upptäcka detta då man enbart ser det färdiga resultatet. Genom att som ovan nämnts vara källkritisk och noggrann i sitt klagörande av den använda studiens syfte och kvalitet skapar det möjlighet att vara extra uppmärksam i kritiska delar av materialet. Vilka delar som kan anses vara kritiska beror på vilken tilltro vi kan sätta till de aspekter av materialet som sekundäranalysen ska utföras på (Ekström & Larsson 2000: 302; Östbye m fl. 2004: 47).

På grund av den ständigt närvarande risken för feltolkningar och accepterande av felaktiga slutsatser vid användande av sekundärkällor är en redovisning av originalkällor alltid önskvärd. På så sätt kan läsaren utvärdera och vid behov dra andra slutsatser än de som gjorts i sekundäranalysen. I vår typ av kvalitativa dokumentanalys utgörs detta av utdrag, referenser och citat vid nyckelpassager (Ekström & Larsson 2000: 312).

Vi kommer att använda oss av officiellt publicerad dokument från olika väletablerade offentliga institutioner, vilket påverkar såväl deras utformning som hur de ska behandlas källkritiskt. Scott placerar i Östbye m fl denna typ av dokument i den mest offentliga och öppna kategorin i sin dokumentuppdelning. Att dokument kan räknas som öppna och offentliga och att de är riktade till allmänheten kan i viss mån göra att de behandlas annorlunda än om de kommer från ett privat håll eller från arkiverat material som ej är ämnat för publicering (Scott 1990 i Östbye m fl. 2004: 55).

Även om vi arbetar med offentliga och öppna dokument garanterar det inte på något sätt objektivitet eller sanning i sig själv. Dock gör dessa kriterier att dokumenten ej kan avvika för mycket från sanningen (Östbye m fl 2004: 58). Gällande publikationer från SVT och Granskningsnämnden i en modern svensk demokrati är vi benägna att hålla med Dahl om att alltför starkt vilseledande från deras håll skulle innebära en alltför stor risk för att vara motiverat. Ett redan starkt kritiserat företag som SVT kan inte kosta på sig att anklagas för att vilseleda allmänheten i sina offentliga publikationer. Detsamma torde gälla för Granskningsnämnden som själv ska verka som garant för att oegentligheter inte förekommer i SVT. Men som sagt så är detta inte på något sätt en garanti för att vinklingar och oegentligheter inte förekommer.

4.7 Urval och genomförande av dokumentanalys

De dokument som ligger till grund för vår analys har valts ut eftersom de enligt oss hade möjligheten att ge oss den information vi sökte. Det vill säga information om SVT, PS samt etniska och kulturella minoriteter. Vi har utgått ifrån att försöka

få tag på ett så aktuellt materiel som möjligt då vi anser att detta ger vår studie störst relevans.

Det är tre stycken dokument som legat till grund för analysen, det första är *Sveriges Televisions public service-redovisning 2005* vilken är en årligt återkommande publikation från SVT själva. Denna redovisning beskriver 2005 års programutbud i både riks- och regionalsändningar med statistik främst ge underlag för statsmakternas beslut om framtida riktlinjer. Utöver detta ska redovisningen ligga till grund för en PS-TV-debatt genom att ge läsaren möjlighet att granska och reflektera över förutsättningarna för programmets och det samlade programutbudets bredd, mångfald och kvalitet. Redovisningen skall uppfylla de krav som följer av riksdagens uppdrag och sändningstillståndet. Författarna av redovisningen menar att redovisningen skall fungera som ett slags uppslagsverk över det gångna SVT-året.

Det andra dokumentet i analysen är en statlig offentlig utredning (SOU 2005:1) under namnet *Radio och TV i allmänhetens tjänst- Riktlinjer för en ny tillståndperiod*. Det är en utredning baserad på ett regeringsbeslut 2003 om att tillsätta en kommitté vars uppdrag var att ta fram underlag för de villkor som skall gälla för radio och TV i allmänhetens tjänst (public service). Kommitténs betänkande är avsett för att ge vägledning när det gäller de grundläggande principerna och inriktningen av det kommande public service-uppdraget. Utredningen har haft två huvudlinjer dels att genomföra en bred och djup analys av omvärlden för de svenska public service- företagen, både i Sverige och i andra länder. Samt att analysera om dagens krav på programföretagen (SVT, SR och UR) i sändningstillstånd och andra styrdokument är ändamålsenliga för att tillgodose målsättningarna i uppdraget eller om det finns behov av förändringar.

Sist har vi tagit del av *Granskningsnämndens rapport svenskt TV-utbud 2004*. Granskningsnämnden publicerar årligen vetenskapliga undersökningar rörande programutbudet i radio och de åtta största svenska TV-kanalerna. Undersökningen är den senaste publikationen och den nionde i ordningen. Den utgör enligt nämnden en viktig del i uppdraget att förse statsmakterna och andra intressegrupper, likväl allmänheten i stort med övergripande och informativa rapporter om hur innehållet i radio och TV utvecklar sig i olika avseenden.

I alla dessa dokument är det de avsnitt som berör etniska och kulturella minoriteter som kommer att ligga i fokus för vår analysen. Dessa tre dokumentkällor har strategiskt valts i sin belysning av vår frågeställning från olika håll. Utifrån de faktorer som begränsar vår studie anser vi att dessa ger en tillräckligt nyanserad bild för att vi med hjälp av vår intervju ska kunna uttala oss om vår frågeställning.

Informationen som förmedlas i dokumenten kommer att sammanställas och utkristalliseras i teman efter hand för att kunna besvara vår frågeställning kring vilka problem som SVT kan ha med sitt uppdrag rörande etniska och kulturella minoriteter i ett förändrat medielandskap (Østbye m fl 2004: 77)

5 Analys

I kapitlets första del gör vi en genomgång av hur våra valda dokument beskriver och ser PS -uppdraget kring etniska och kulturella minoriteter, SVT:s faktiska utbud samt arbetet med granskningen av utbudet. I kapitlets andra del har det i vår explorativa studie utkristalliserats tre för vår frågeställning intressanta teman som vi lyfter fram och analyserar.

5.1 Dokumentgenomgång

För att besvara våra inledande frågor ställer vi i detta avsnitt upp hur staten ser på public service och uppdraget gentemot etniska och kulturella minoriteter samt hur SVT operationaliserar detta i sitt public service redovisningsdokument. Dessutom studerar vi data från GRN angående SVT:s utbud som främst riktas mot etniska och kulturella minoriteter. Vi vill genom detta få svar på vad som anses *bör* göras i public service uppdraget samt *hur* och *vad* som görs, på såväl abstrakt (SOU) som konkret (GRN) nivå⁸.

5.1.1 Uppdrag och samhälle

[Inom PS] skapas värden för människor i deras egenskap av medborgare – och därmed för samhället i sin helhet – genom att programverksamheten syftar till att främja sociala, kulturella och demokratiska processer (SOU 2005:1: 18)

SOU:n menar att det är angeläget att hävda SVT:s, en TV i allmänhetens tjänst, plats i den svenska etermarknaden då det blir allt vanligare att utvecklingen går mot ett allt mer nöjes- och fiktionsbaserat utbud inköpt ifrån utlandet. Det behövs en institution med särskilt ansvar för produktion på svenska och för att stärka den svenska kulturen. Man hävdar också att förtroendet för PS fortfarande är stort inom Sverige och i våra grannländer.

I SOU:n och PS-redovisningen menas på att Sverige snabbt har förändrats mot ett mer mångkulturellt samhälle under de senaste åren för att idag ha i stort sett hela världen representerad i Sverige. Från 200 länder finns cirka en miljon invandrare (första- eller andragenerations) vilket är en femdubbling sedan 1950.

⁸ SOU:n ger som vi ska se övergripande styrning, GRN analyserar faktiskt utbud. SVT gör båda och hamnar någonstans i mitten.

Den invandrade befolkningen motsvarar idag 11,8 procent av den totala befolkningen i landet. Den minoritetspolitik som förs i Sverige ska enligt SOU:n syfta till att skydda och ge inflytande för dessa minoriteterna i frågor som berör dem, deras språk och deras kultur. SVT:s roll i detta avseende ses i SOU:n som att ”programutbudet i rimlig omfattning ska göras tillgängligt för olika minoritetsgrupper” (SOU 2005: 254). Detta mål ses som av särskilt stor vikt då man menar på att inga andra rikstäckande TV-medier riktar sig särskilt till dessa grupper, vilket också överensstämmer med vår syn på TV-landskapet (se kap. 3).

Gällande bemötande i bland annat programutbud skiljer man på två typer av minoriteter som anses ha olika behov och förutsättningar. Den första är de tidigare nämnda nationella minoriteter som fått erkänd minoritetsstatus. SOU:n menar att dessa inte har svårigheter att ta till sig ordinarie utbud utan att de har behov av att medier (läs SVT) hjälper till med att ”bibehålla, utveckla och även sprida information om den egna kulturen” (SOU 2005: 254). Denna första minoritetskategori ges särskild uppmärksamhet (och ska så också göras enligt undertecknade internationella konventioner) för att öka dess överlevnadsmöjligheter som kultur och språk. Våra ursprungsbefolkningar ska också enligt samma resonemang ges utrymme på grund av att den breda allmänheten behöver känna till sin ursprungsbefolkning.

Den andra kategorin som nämns är de invandrade minoriteter som idag lever i Sverige, men som inte fått erkänd minoritetsstatus. SOU:n menar att dessa grupper kan ha svårt att ”ta till sig programföretagens utbud på svenska”. Förutom språkliga problem behöver denna grupp känna delaktighet i det svenska samhället genom information om vad som händer i Sverige och omvärlden på sitt eget språk. Exempel på hänsynstagande till detta menar kommittén är att erbjuda program och information på lätt svenska.

I uppsatta övergripande målsättningar i SOU:n menar de rörande hänsyn till minoritetsgrupper på en något abstrakt nivå att utbudet ska tillgodose skiftande intressen och förutsättningar hos hela landets befolkning. I ett genomförande av PS-uppdraget ska även PS-företagen verka för en stärkning av medborgarskapet i demokratin och verka som ett forum för frågor av intresse för alla i landet.

Förutom förändringen mot ett mer mångkulturellt samhälle menar SOU:n att förändringar även skett parallellt för att gå mot ett mer diversifierat medielandskap. Detta, menar man, har sitt ursprung i att massmediepubliken idag exponerar sig för i stort sett lika stor mängd mediebudskap som för 20 år sedan, men publiken har blivit spridd på flera kanaler och medier då landskapet har expanderat. Detta har till naturlig följd att TV-tittandet blir spritt på flera kanaler (vilket i förlängningen drar bort tittare från PS -kanalerna). En nedgång av tittare på SVT noteras också i granskningsnämndens rapport främst i åldersgrupperna 3-14 samt 25-39. SVT menar att de trots denna ökade diversifiering tillsammans med sin hybrid PS-kompanjon TV4 fortfarande har 75 % av den svenska publikens TV-tittande.

De pekar också på forskning som visar att skillnader i medieanvändning i allt större grad beror på demografiska faktorer, t ex etnisk och kulturell bakgrund. Man menar dock att människor med icke-svensk etnisk bakgrund är en väldigt heterogen grupp, vilket gör generaliseringar svåra. I SOU:n erkänns att detta

också påverkas av att informationen om hur medieanvändningen ser ut i olika grupper med invandrarbakgrund är relativt begränsad. Två typer av observationer som dock har gjorts är att TV-nyhetsanvändningen mellan svenskar och invandrare är snarlik samt att tillgången till parabolantenn är särskilt hög i invandrarhushåll. Det senare baseras på att många vill ha tillgång till satellitkanaler på det egna språket såväl för nyheter som för underhållning och förströelse. Bland annat på grund av detta har riksdagen inför vår studerade period beslutat att *”programföretagen fortsatt ska beakta språkliga och etniska minoriteternas intressen och att insatserna på området sk[a] öka”* (SOU 2005: 243). Detta uttalande knyts dock inte närmare till olika typer av etniska och kulturella minoriteter utan berör i huvudsak de tidigare nämnda nationella minoriteterna som man menar måste ges särskilt uppmärksamhet.

SOU-kommittén belyser att en viktig del av hänsynen mot särskilda publikgrupper (vilket vi tolkar som inkluderande etniska och kulturella minoriteter) är att inte ställa olika gruppers intressen mot varandra. Istället menar de att det handlar om att balansera olika hänsynstaganden från såväl majoritet som minoritet. Detta, då man menar att alla ska vara del av den mångfald som ska finnas i det samhälle som ska skildras. I samband med detta påpekar de också att särskild plats har beretts för att arbeta fram mer plats för minoritetsgrupper i TV-utbudet.

Hänsynstagande och belysande, menar man i SOU:n, innebär i hög grad också verksamhet för att skapa förståelse för minoriteter hos den breda allmänheten vilket i förlängningen kan antas minska fördomar och stereotyper och underlätta integrering.

Hur arbetet med dessa frågor ska fungera går de dock inte in på mycket djupare i SOU:n. De menar vidare att den styrning som SOU:n skapar i sitt dokument har formen av övergripande riktlinjer, vilket innebär att mycket ansvar läggs på de enskilda public service-företagen gällande hur målen ska uppfyllas. Alltså skapar SOU:n en riktning på vad som ska göras snarare än hur det ska göras. SOU:n förutsätter också att SVT (och övriga PS-företag har ett nära samarbete med berörda minoritetsgrupper för att rätt åtgärder ska kunna utföras samt att företagen (läs SVT) tydligt i sina årsredovisningar redogör för hur arbetet med minoritetsgrupper har genomförts rörande både kvantitativa och kvalitativa mått på uppfyllande av mål.

Att SVT ser sin plats i den svenska demokratin som stor och att man är av odiskutabel vikt genomsyrar stora delar av den egna PS-redovisningen för 2005. De beskriver sina båda huvudkanaler (som vi ju avgränsat oss till) som de mest angelägna kanalerna för det svenska folket, en nationell arena (SVT 1) respektive en av landets tre stora kanaler med många experimentella program (SVT 2). SVT menar också att mångfald, bredd och kvalitet kännetecknar PS-televisionen. SVT hävdar att detta uppnås genom många program i alla programkategorier.

I huvudsak berör SVT:s PS-redovisning sitt uppdrag rörande hänsynstagande till etniska och kulturella minoriteter (vilka berörs i § 11 och §15 i sändningstillståndet) i samband med en genomgång av språkligt hänsynstagande och mångfaldsbegreppet. I dessa avsnitt behandlas i första hand det faktiska utbudet, det förs inte upp några diskussioner eller någon självkritik.

5.1.2 Faktiskt utbud

Gällande faktiskt utbud riktat till etniska och kulturella minoriteter hänvisar SVT i första hand till de erkända nationella minoriteter som vi redogjort för i kapitel 2. SVT menar att den finska minoriteten i Sverige representeras av en rad program under en ganska omfattande sändningstid. Hösten 2005 startade E4, ett samhällsmagasin på finska (SVT2 18:15) och hade i genomsnitt en publik på 230 000 tittare vid förstasändningarna (dvs. ej repriseringar). 17.30 på torsdagar finns också fastlagd tid för "allmänfinska" program, vilka fylls med flera dokumentärer om finländare och finlandssvenskar. Även ett antal andra tider under året har fyllts av finska program. Totalt fanns 139 timmar finskt material under 2005. På samiska sändes 67 timmar, hälften så mycket som det finska. Ett antal fakta- och barnprogram finns men den övervägande delen är nyheter.

Utbudet har dock ökat kraftigt sedan 2001. Meänkieli och romani chib har båda under tio timmars sändningstid, jiddisch hanteras av SR då det motiveras som för litet för att ges plats i SVT:s utbud. SVT visar i sin redovisning att representationen av medverkande ifrån andra kulturer och religioner har ökat jämfört med föregående år inom alla programgenrer. De program som SVT själva lyfter fram som relevanta i detta sammanhang är: *Orka Orka!*, *Lasermannen*, *Cityfolk*, *Faktum*, *Sju soffor i Tensta*, *Stockholm Live* och även långfilmer som *Ingen mans Land*, *Harem Square*, *Valdagen*, *Amores Perros*, *Crouching Tiger Hidden Dragon*. En rad andra program lyftes även fram varav vissa berör det mångkulturella Sverige, dock med en enligt oss vagare anknytning, där dokumentärer rörande det brasilianska fotbollsproffset Marta i Umeå är ett av exemplen (SVT 2005: 55ff).

Granskningsnämnden visar i sin rapport över svenskt TV-utbud 2004 data på att det bara var SVT1 som sände program som särskilt vänder sig till invandrare. Minoritetsprogrammets sammanlagda andel av det totala utbudet 2004 i genomsnitt uppgick till knappt två timmar och 50 minuter per vecka. Detta motsvarar två procent av SVT1+2:s totala programutbud. Rapporten visar även att cirka två tredjedelar (eller två timmar om man så vill) av dessa 2 procent bestod av nyhetsprogram eller faktainriktade program på finska. Sammanfattningsvis visar statistiken att programtiden för minoritetsprogram minskat med ungefär 30 minuter (främst faktaprogram) från föregående mätning (GRN 2004: 50).

5.1.3 Synen på uppfyllt mål och granskning

SOU:n menar att SVT:s uppdrag rörande hänsynstagande till minoriteter ska återspeglas i paragraf 11 (SOU 2005: 243ff). I det som SVT själva skriver rörande denna paragraf talas dock inte om minoriteter. Istället talas om "olika kulturer", "program från olika delar av världen" samt "den nordiska kulturgemenskapen". SVT menar själva att denna formulering åsyftar att utbudet ska återspegla ett Sverige bestående av människor med olika etniska och kulturella bakgrunder, med olika trosuppfattningar och erfarenheter.

SOU-kommittén hänvisar till SVT:s nyårslofte inför 2003 som var att man skulle spegla det nya mångkulturella Sverige. Detta skulle också göras genom att öka förståelsen mellan människor av olika etnisk, kulturell och religiös bakgrund. SVT menar att så också gjorts genom programutbud och personal samt också genom införande av en ny årligen uppdaterad policy i ämnet och av enheten MKC som ska verka för mångfald genom att rekrytering av medarbetare och medverkande sker på en vid grund såväl framför som bakom kameran (SVT 2005: 54ff). Man ska, enligt SVT själva, verka för att utbudet skall återspegla att Sverige består av människor med olika etnisk och kulturell bakgrund.

SOU:n hänvisar till studien, *Ett mångkulturellt SVT*, där fokusgrupper bestående av utomnordiska personer fått uttala sig om SVT. De intervjuade önskar ”ett mer mångkulturellt utbud som ger en mer nyanserad bild av invandrare, mer information om det svenska samhället samt längre nyhetssändningar som inte är lika västvärldsdominerade” (SOU 2005: 250). SVT påpekar att det är med detta i bakgrunden som man har skapat MKC för att driva och bevaka de frågor som finns uttryckta i SVT:s årligen uppdaterade policy för etnisk och kulturell mångfald. MKC sprider ”idéer” inom SVT för att öka den etniska och kulturella mångfalden inom TV-programmen (och personalområdet).

SVT menar att i de flesta fall så har uppdragskontrakten till programproduktionen anvisningar om att det mångkulturella Sverige ska speglas och granskas.

Målen som satts upp rör, enligt SVT, sig ibland även om procentuella uppdrag. De mål som SVT ställer upp granskas av MKC, vilka också har till uppgift att granska de handlingsplaner som finns rörande ett mångkulturellt SVT.

Det finns två granskningsuppgifter. Den första är GRN:s retroaktiva genomgång av redan sända program, klagomål och söka efter hur väl tillståndsvillkoren efterlevts. Dessa är konkreta och rör sig främst om överträdelser och inte om utbudet. Den andra typen av granskningar är det som hänger samman med vår studie, att studera om övergripande mål efterlevs. Dessa genomförs genom studier av enskilda företeelser i utbudet (som t ex etnisk representation). I detta avseende tar dock inte nämnden formellt ställning (om ett villkor uppfyllts eller inte) eftersom det saknar reglering i lag. De granskningar som görs tas istället hänsyn till inför nya tillståndsperioder.

När det gäller bedömningen av hur programföretagen uppfyllt sitt PS -uppdrag finns enligt kommittén svagheter. Det finns alltså på detta inte någon mottagare för de årliga PS -redovisningarna som genomförs. Man menar att det borde finnas någon form av utomstående bedömare. Här föreslås att GRN också uttalar sig om helheten utifrån de dokument som framställs. På detta sätt får bl.a. SVT:s styrelse information om de i helhet förhåller sig i enighet med uppsatta målsättningar.

Man påpekar från SVT:s håll att minoritetshänsynen är en pågående process, då policydokument nyligen har skapats och menar att arbete pågår med att integrera mångfaldsaspekten i hela organisationen. SOU -kommittén anser att språkliga och etniska minoriteter även i fortsättningen ska var prioriterat och att en ökning ska ske. Det är programföretagen själva som ska precisera hur detta ska genomföras.

5.2 Teman för vidare analys

Här kommer vi utifrån studerade dokument, utförd intervju och mot våra teorier om ett kommersiellt anpassat TV-utbud, fragmentisering och social sammanhållning att lyfta fram ett antal teman som vi anser är intressanta att belysa särskilt. Typen av problem varierar och är både sådana som lyfts fram och diskuterats tidigare i dokument och resultat från intervjun med Inger Etzler samt teman som inte behandlats eller setts som problematiska i studerade dokument.

5.2.1 Själständighet eller styrning - Granskning i praktiken

En stor del av vår dokumentanalys har baserats på att studera de avsnitt som behandlar de tidigare diskuterade paragraferna 11 och 15 rörande mångfald och hänsyn till etniska och kulturella minoriteter. Vårt sökande igenom SVT:s PS-redovisning visar oss i stora drag hur SVT ser på sitt förhållande till dessa paragrafer rörande såväl uppdrag som uppfyllande.

I SVT:s PS-redovisning (2005: 55) listar man de program som faller under §11. Här tar man bland annat upp filmen *Crouching Tiger Hidden Dragon* och en dokumentär om det brasilianska fotbollssproffset Marta. Paragrafen i sig diskuteras bara på två sidor i den 100 sidor långa rapporten och man kan ifrågasätta hur väl dessa program lever upp till att spegla och tackla de berörda frågorna. Samtidigt som man i redovisningen rörande § 15 enbart berör de nationellt erkända minoriteterna och vidare inte tar upp etniska och kulturella invandrade minoriteter utan bara belyser språk i detta avseende.

Dessa observationer leder oss till ett visst tvivel rörande hur väl SVT följer sändningstillståndets övergripande andemening. Som övriga analysteman visar så är uppfyllande av dessa paragrafer en mycket komplicerad historia utan några enkla svar. Med ursprung i detta är vi förvånade över att vi inte finner mer diskussioner kring ämnet och mer självkritik kring svårigheten med att uppfylla dessa mål.

Denna undran tog vi upp med Inger Etzler som menade att avsaknaden av stora dedikerade avsnitt eller diskussioner beror på att frågor rörande hänsynstagande till kulturella och etniska minoriteter istället har fått plats i programutbudets (och redovisningens) övriga delar. Med utgångspunkt i denna observation som vi trots Inger Etzlers inlägg finner problematisk, lyfter vi fram den av SOU:n erkända problematik som finns gällande uppdrag och granskning av programföretagen och vilken effekt detta har på relationen till sändningstillstånden.

Rörande styrning och kontroll av SVT:s uppdrag menar man från SOU-håll att ett grundläggande villkor för att SVT ska kunna bedrivas i allmänhetens tjänst är att programföretaget kan upprätthålla en redaktionell självständighet och integritet i förhållande till statsmakterna, de stora organisationerna och andra makthavare i samhället (såsom kommersiella intressen) (SOU 2005: 147).

På grund av detta är det av stor vikt att utomstående aktörer, statsmakterna inte minst, hålls utanför programutbudets närmare inriktning och skapandeprocess. Detta lever i något av ett motsatsförhållande till att det är riksdag och regering (genom t ex SOU:er) som beslutar om riktlinjerna för hur programverksamheten ska utformas (SOU 2005: 147). Detta är alltså orsaken till att SOU:n i sin styrning av PS -företagen måste hålla sig på en så pass hög abstraktionsnivå. Samtidigt måste SOU:n utforma en policy/utredning som tydligt förklarar uppdrag och mål för såväl programverksamhet som den omgivande allmänheten. Ett tydlig uppdragsgivande är av stor vikt för att säkerställa att sändningstillståndet följs från paragraf till faktiskt utbud utan att förlora sin ursprungliga PS -intention.

Denna balansgång mellan självständighet och styrande har mynnat ut i att såväl intern som extern kritik har förts från flera håll. Det kan hävdas, menar SOU:n, att deras styrning borde vara tydligare och mer detaljerad till de olika programföretagen för att motverka att PS -verksamheten påverkas alltför mycket av sina kommersiella konkurrenter samt för att motverka en utveckling mot likriktning och utslätning av programutbudet. Alltså är man oroad för att teorin om ett kommersiellt anpassat utbud får giltighet inom SVT. Samtidigt finns det, enligt SOU:n, också anledning för att argumentera för att en mer abstrakt övergripande målsättning är positiv i den bemärkningen att för en organisation i en så föränderlig bransch så är det av avgörande betydelse att ha ett stort mått av självbestämmande för att kunna hantera olika situationer som uppkommer (SOU 2005: 148).

Problematiken mellan dessa båda mål försvåras av att det i dagens PS -system inte finns en granskare som fortlöpande kan påverka programföretagen i deras uppfyllande av sändningstillståndet. De aktörer som dock kommer närmast är granskningsnämnden och i viss mån rörande våra paragrafer även MKC. Granskningsnämnden har två uppgifter. Den ena innebär ansvar för att granska faktiskt utbud så att det inte bryter mot befintliga lagbestämmelser och tillståndsvillkor. Detta berör alltså inte hur väl sändningstillstånden efterlevs, detta är istället en separat andra uppgift. Ur vår synvinkel är det denna andra uppgift som är den mest intressanta, och som vi ser är det också den som omges av stor problematik.

Uppdraget är här att granska de mer allmänt formulerade målen, såsom att t ex leverera ett utbud som beaktar språkliga och etniska kulturella minoriteters intressen. Detta granskas genom årliga studier av mångfald i TV-utbudet. Exakt hur dessa studier ska genomföras och vilka uppgifter GRN har i samband med dessa studier är inte reglerat i lag. GRN har på grund av avsaknaden av lagstöd inte heller några som helst sanktionsrättigheter mot programföretagen. Nämnden tar därmed inte heller i formell mening ställning till om ett visst villkor uppfyllts eller inte, utan kan enbart lämna kommentarer som regeringen kan ta hänsyn till inför kommande tillståndsperiod.

SOU:n påpekar att det finns svagheter i och med att granskningen inte ger statsmakterna och allmänheten ett tillräckligt underlag av på vilket sätt och hur väl SVT:s uppdrag har fullföljts. Man menar att detta tillsammans med att regeringen idag inte tar ställning till rapporterna under pågående tillståndsperiod är

problematiskt. Det finns alltså idag ingen uttalad mottagare som kan uttala sig om hur väl SVT har uppfyllt sitt uppdrag rörande sändningstillståndets punkter. En sådan aktör bör enligt SOU:n vara fristående från såväl uppdragsgivare som SVT:s organisation (2005: 150ff).

MKC, den andra aktören med granskande funktioner rörande mångfald och mångkulturella aspekter, får dock i viss mån ses som ett positivt inslag i arbetet med att granska just våra paragrafers uppfyllande. Då det är en enhet inom SVT som består av två personer får vi anta att deras resurser är begränsade samt att de inte har ett uttalat oberoende från sin uppdragsgivare, vilket kan behövas för ett fullfjädrat granskande. MKC själva menar också att deras funktion främst är att med punktinsatser i programskapandet arbeta som en inspiration för att mångkultur tas in och speglas i redaktionerna. Inger Etzler menar att det man kunnat göra för att på något vis granska utbudet är att gå igenom TV-tablåer, se till rubriker, innehåll och medverkande och att MKC då kunde konstatera att läget såg ”ganska bra ut”.

Oavsett MKC:s möjlighet att komplettera GRN:s roll så är det företaget SVT som själva arbetar med att operationalisera, granska och redovisa sitt utbud i förhållande till sändningstillståndet. Av flera anledningar är SVT inte lämpad att som idag ensam analysera och redovisa hur väl mål uppfyllts. Detta gäller först och främst på grund av att man själv såväl operationaliserar sändningstillståndet, ställer upp vad ett konkret måluppfyllande innebär och redovisar resultatet. Det är enligt vår åsikt tydligt när man studerar rapporten att inslag av självkritik och problematiserande har fått hamna i skymundan. Med detta vill vi inte nödvändigtvis påpeka att SVT medvetet skulle försöka ljuga eller försöka försköna bilden för egen vinning utan snarare att organisationer och företag i denna situation kan ha svårt att ställa sig utanför sin egen organisation och se den med objektiva ögon. Dessutom är det att i en egen skrift (som till stor del ligger till grund för diskussionen om SVT:s fortsatta existens) förståeligt om inte försvarbart att inte lyfta fram tung kritik mot delar av sin egen verksamhet. Förutom dessa problem med SVT:s granskning av sig själv är den kritiska oberoende granskningen dessutom alltid extra viktig av företag som finansieras med skattemedel.

Det menas att PS-företagens fristående och självständighet från statsmakten är av större vikt än en tydlig styrning för att bemöta sändningstillståndets uppsatta paragrafer. Att dessa två typer av styrningsmetoder ger olika effekter håller vi med om, likaså om de problem som här lyfts fram med de båda. De slutsatser som dras kan enligt oss däremot problematiseras mer kring gällande uppfyllande av sändningstillståndens mål.

Med utgångspunkt i de paragrafer som vi studerat (§ 11 & § 15) menar vi att den abstraktion som skapas av denna självständighetsprioritering i samband med att det saknas en dedikerad granskare leder till en fokusering på kvantitativa mål och försvårar möjligheten att på ett djupare plan påverka och styra utbudet. Incitament skapas för att programföretagen alltför lättvindligt operationaliserar paragraferna, och att man i sin egen bedömning av hur man klarat de eget uppsatta målen tenderar att resonera sig fram till ett uppfyllande. Detta samspelar också med att SOU:n efterfrågar en operationalisering av PS-uppdraget i mätbara termer

samt att det blir SVT:s egen styrelse som själv ställer upp, operationaliserar, följer upp och redovisar resultaten (SOU 2005: 148).

Man kan ändå på god grund argumentera för att en tydligare styrning av programföretagen från regeringshåll är problematisk på grund av att SVT:s möjlighet till förändring låses fast i politiska beslut samt att statlig styrning hämmar SVT:s möjligheter att hävda sig som fri television. När det saknas såväl granskare som styrare undrar vi dock hur stort inflytande sändningstillståndet har på det faktiska utbudet och om detta kan leda till att SVT i enighet med anpassningsteorin tenderar att lämna sitt PS-uppdrag för att istället locka tittare. Om så är fallet är vi benägna att mena att en tydligare styrning i brist på mer detaljerad granskning är av större vikt för att kunna motivera PS-TV:s plats i det svenska TV-utbudet än att säkerhetsställa dess självständighet. Detta är dock av förståeliga skäl inte en optimal lösning då det i förlängningen försvagar trovärdigheten SVT:s roll som ett TV-företag i allmänhetens tjänst.

För att arbetet med att inkludera etniska och kulturella minoriteter i den sociala sammanhållningen här ska fungera optimalt är det alltså av stor vikt att den granskande funktionen som GRN har mot sändningstillståndet i det snaraste stärks.

5.2.2 Ghettoprogram eller statistikslaveri

Ingenstans i våra tre analyserade dokument diskuteras det kring ett eventuellt behov av ett programmagasin som kontinuerligt belyser etniska och mångkulturella frågor, med utgångspunkt i att verka för ökad kulturell förståelse och social sammanhållning. Det senaste utpräglade programmet av detta slag var *Mosaik* som enligt Inger Etzler, efter många års ”kamp” blev erkänt av branschkolleger och organisation. *Mosaik* visades innan nedläggningen med en i tablån fastlagd ”prime-time” sändningstid, vilket visat sig vara viktigt för att få god exponering.

Sedan detta konstaterande har en stor förändring skett rörande mångkulturella frågors plats inom SVT. Under 2003 lades programmet *Mosaik* ned. Motiveringen var att *Mosaik* kommit att ses som ett *alibi* för resten av programverksamheten. Inger Etzler berättar hur etniska och kulturella minoritetsfrågor samt mångkulturella aspekter negligerades till stor del av övriga SVT-programredaktioner då man menade att dessa frågor ”ändå togs upp av *Mosaik*”.

Från ledningshåll menade man att frågorna nu istället skulle implementeras i enskilda programredaktioner och därmed hela utbudet för att motverka alibi-effekterna. Detta ledde till att man startade MKC, där också Inger Etzler blev projektledare. Enheten fick uppdraget att driva de frågor som *Mosaik* tidigare behandlat. Denna förflyttning från koncentration till spridning av mångkulturella frågor menar Inger Etzler nu i efterhand är ett positivt steg, trots att det vid tidpunkten av nedläggningen av *Mosaik*redaktionen sågs som ett svek ifrån SVT:s ledning.

I de resonemang som förs från SOU-håll menar man att kvalitet och kvantitet i princip inte bör ställas som varandras motsats gällande uppdraget och dess

mätning. Det är viktigt ur kvalitetssynpunkt, anser man, att program för alla blir tillgängligt vid bra tidpunkter. Ett omfattande och varierande utbud menar man i sig kan hävdas som ett tecken på kvalitet. Samtidigt kan detta vara farligt då kvantitativa mått skapar en ökning av programutbudet men i samma utsträckning kan begränsa möjligheterna att satsa tillräckligt på kvalitet och fördjupning (SOU 2005: 149).

Detta resonemang är relevant i hur man från myndighetshåll förändrar sin syn på vad uppdraget innebär. Genom att idag ha utbud till etniska och kulturella minoriteter spritt över hela programutbudet (istället för i stark koncentration till få program) skapar det en ofta lättberäknad utbudsdata över hur mycket utbud, hur många arbetare och hur många tittare som förekommit under en viss tidsperiod. Det skapar dock, liksom kvantitativa mått generellt, inte en djupare förståelsebas över vilken effekt utbudet har på publiken, eller hur man tar till sig budskapet.

SOU-kommittén vill liksom i tidigare tillståndsutredningar ställa sig bakom en generell prioritering av kvalitet före ökad kvantitet i utbudet (SOU 2005: 150). Samtidigt efterlyser man dock, som nämns i avsnittet *Uppdrag & Granskning*, en operationalisering i mer mätbara termer vilket enligt oss har motsatt effekt. Rörande de skrifter som vi beaktat i vår analys från SVT så måste vi också påpeka att det i redovisningen i stor utsträckning rörande utbud handlar om vilka program som sänds och hur många timmar som sänts. En rad program radas upp som skulle ha anknytning till etniska och kulturella minoriteter på ett eller annat sätt, men man diskuterar inte kring vad programmen handlar om och om de verkligen bidrar till att dessa publikationer får en ökad känsla av inkludering i en social sammanhållning tack vare dessa program.

Att enbart ett utbud med mer heterogent deltagande, med t ex fler reportrar med invandrarbakgrund, skulle kunna påverka den sociala sammanhållningen i positiv riktning är dock inte helt otroligt. Trots att det är ett relativt utforskat ämne menar t ex Camaüer att medarbetare med utländsk bakgrund har vissa incitament för att försöka påverka utbudet genom att medvetet och omedvetet *normalisera* etniska och kulturella minoriteters närvaro i produktion och utbud (Camaüer i Camaüer & Nohrstedt 2006: 40).

Forskning visar dock på att rekryteringsprocesser tenderar att välja in de som är mest lika befintliga medarbetare i sin värdegrund, något som även Inger Etzler pekar på som ett problem med frågan. Detta byggs även på en viss trend av förnekande av kulturella och etniska minoriteters platsbehov i medieutbudet (SOU 2006:21:42).

Vi menar att särskild uppmärksamhet måste riktas mot dessa stereotyper så att man på ett djupt plan bemöter dessa föreställningar. Programmet Mosaik hade i sin programbeskrivning av sig själva som mål att ”bygga broar och motverka att det skapades stereotyper mellan olika grupper”, en målsättning som nu splittrats upp på SVT:s hela programverksamhet. I de fall där stereotyper finns menar vi dock att endast närvaro av etniska och kulturella minoriteter inte är nog då de ofta är djupt rotade (som ju också visat sig genom ovan nämnda alibi-effekt)

En andra intressanta aspekt av nedläggningen av Mosaik som också påpekas av Inger Etzler är att i ett speglat utbud så passar program riktade till särskilda grupper inte in då det istället kan skapa motsättningar baserade på känslan av

premierande av vissa grupper före andra. SVT:s utbud skulle eventuellt kunna gå mot att vara en spegling av hur Sverige ser ut idag.

Här dyker alltså ännu ett motsatsförhållande upp, att antingen arbeta för spegling eller ta hänsyn till särskilda behov hos vissa etniska och kulturella minoriteter. I en statisk värld hade vi likt Inger Etzler förespråkade ett speglat utbud, då vi menar att detta i ett perfekt samhälle är det bästa sättet att bemöta alla grupper och individer i samhället. En sådan spegling är dock just en utopi och en praktisk omöjlighet eftersom samhället verkar i konstant förändring och med kontinuerlig interaktion med resten av världen. Dessutom består vårt samhälle av individer med olika resurser för att ta till sig TV-utbudet och med olika informationsbehov beroende på ens plats i samhället.

I denna samhällsbild är dock inte svaret lika enkelt. Vi håller fortfarande med Inger Etzler om riskerna med att ett särskilt magasin (liknande Mosaik) skapar prioriteringar av informationsbehov vilket kan exkludera grupper från medieutbudet. Vi menar samtidigt att i dagens situation så är vinsterna större än förlusterna med att rikta särskild uppmärksamhet mot vissa grupper i de fall det behövs. Ett av exemplen är att spänningarna mellan väst och den muslimska världen ökat, där Muhammedkarikatyrerna är ett praktexempel i brist på kunskap och förståelse mellan olika kulturer och religioner.

I detta avseende menar Inger Etzler att man inom SVT skulle kunna göra så mycket mer för att öka förståelsen, då många oroas av att muslimsk kultur enbart uttrycks i negativa kontexter inom nyheter och övrigt utbud. För att den svenska demokratin skall fungera krävs just förståelse tillsammans med information och inkludering i den sociala sammanhållningen. Detta för att alla medborgare ska kunna delta i de processer som skapar en demokrati.

Alltså menar vi att det från SVT:s sida behöver arbetas med att skapa ett utbud som på ett så bra sätt som möjligt inkluderar alla grupper i samhället. Hur denna inkludering ska gå till i ett motsatsförhållande mellan försök att skapa ett (någotsånär) speglat utbud och ambitioner rörande särskilt hänsynstagande via dedikerade magasin är en svårbesvarad fråga. Inger Etzler menar själv att det självklart vore välkommet med ett nytt program som kan verka för att inkluderingen av olika grupper i den sociala sammanhållningen ökar. Men att hon är oroad för att detta skulle leda till en tillbakagång till den alibi-effekt som skedde under tiden då Mosaik sändes.

I ett bra TV-bolag håller man sig med något som liknar Mosaikredaktionen samtidigt som alla andra redaktioner visar hur skiftande och blandad världen ser ut (Andersson 2000: 39)

Ovanstående citat är hämtat ur skriften *25 färgrika TV-år* som beskriver framväxten av mångkulturella frågor inom SVT ifrån Mosaikredaktionens perspektiv. Alltså är det fler än vi som belyser vikten av att SVT ska kunna hantera situationen på detta sätt. Så länge som vi har etniska och kulturella minoriteter med särskilda informationsbehov samtidigt som SVT måste arbeta för att andra grupper (stora som små) inte ska känna sig exkluderade från utbudet menar vi att en del av lösningen ligger i SVT:s egna resonering. Vi anser att man från SVT:s håll aktivt måste arbeta för att förändra den egna attityden till hur

arbetet verka för ett naturligt samexisterande mellan mångkulturella frågor i utbudet samtidigt som det accepteras en arena för de integrationsfrågor som kräver ökad belysning.

5.2.3 Kulturbevarande eller integration - begreppsfallan

I Sverige idag finns som redovisats i dokumentgenomgången fem erkända nationella etniska och kulturella minoriteter som tillsammans med sitt språk får en särställning inom PS-uppdraget mot etniska och kulturella minoriteter. Samer och deras språk får tillsammans med tornedalingar erkännande på grund av ursprungsstatus, romer och finländare på grund av historiska band samt i finländarnas fall även på grund av antalet finsktalande. Romers inkluderande som nationell erkänd etnisk och kulturell minoritet motiveras även på grund av deras uttalade behov av information. Jiddischtalande plats bland de fem har anses som omotiverad så få talar språket men har ändå fått behålla sin plats då regeringen menat att hänsyn måste tas till dess status som minoritetsspråk (SOU 2005: 243f). Den särställning som utfärdats ger enligt gällande minoritetspolitik rätt för grupperna att få skydd och inflytande i frågor som berör dem samt ett kultur- och språkfrämjande från myndighetshåll för att säkerhetsställa kulturens överlevnad.

På samma sätt menar man också i SOU-rapporten rörande dessa gruppers förutsättningar att de inte har problem att ta till sig ordinarie utbud (dvs. möjlighet att delta i det demokratiska samhället) utan att de har behov av att medier hjälper till med att ”bibehålla och utveckla och även sprida information om den egna kulturen” (SOU 2005: 254). De kan också ses som resursstarka⁹ eftersom i alla fall tre utav de fem grupperna har egenspråkliga redaktioner inom SVT:s regi (meänkieli, finska och samiska)¹⁰. Alltså innebär här beaktande av etniska och kulturella minoriteter att fokus läggs på hänsynen i bevarande av kultur och utbildande om urbefolkning snarare än i integration.

PS ska enligt de måttstockar som Brants och De Bens lagt fram hjälpa det demokratiska samhället genom att utbilda och verka för social sammanhållning (se avsnitt 2.4). Motiveringen till varför dessa grupper får en särställning baseras på skäl som faller närmare den kulturella pedagogiken än pedagogiken om den sociala sammanhållningens inkludering.

Samtidigt finns det i dagens Sverige bl.a. en stor muslimsk befolkning med blandade ursprungsnationaliteter (det finns till exempel 120 000 svenskar med bakgrund i Iran och Irak, källa www.scb.se) vars behov inte särskilt uppmärksammas i förhållande till gruppens storlek. Ofta är de invandrade minoriteterna resurslösa (i vilket fall i relation till de erkända minoriteterna), de har liten möjlighet att påverka sin situation och det svenska medieutbudet. Dessa, ofta stora, grupper kan uppleva utanförskap och i förlängningen ignorans

⁹ Med resurser menas möjligheter att ta till sig och delta i medieutbudet, t ex språk och kulturella referensramar

¹⁰ Vi menar dock att gruppen romer inte här kan ses som lika resursstark som övriga erkända minoriteter och därför exkluderar vi den tills vidare från nedanstående diskussion om de erkända minoriteterna.

gentemot såväl svenska medier som den svenska demokratin. De får inte den information och kommunikationsmöjlighet som krävs för att de ska kunna bli fullfjädrade deltagare i den svenska demokratin vilket leder till att gemenskap skapas på andra grunder.

Ifall vissa samhällsgrupper inte får sina behov och intressen tillfredställda så kommer de att leta reda på informationen på annat håll. Många med invandrarbakgrund bor ute i förorterna och där pryder parabolantenn efter parabolantenn husväggarna. Med teknikens hjälp kan man utan problem få in nyheter från sitt ursprungsland men problemet med detta som vi ser det är att dessa sändningar inte sätter informationen i ”svensk” kontext. Detta är ett av leden i fragmenteringshypotesen som menar på ett idag mer diversifierat TV-tittande. TV har kommit att få en central plats i medborgarnas dagliga liv, den utgör vårt huvudsakliga fönster mot omvärlden och mot vårt eget samhälle. Om SVT:s programutbud inte innefattar de samhällsgrupper som redan är på kanten av det svenska samhället skadas den sociala sammanhållningen. Detta är minst sagt problematiskt när politiken och demokratin redan idag tappar allt mer intresse och engagemang.

Enligt oss finns det här alltså ett grundläggande problem i hur man inom SVT resonerar kring vad ett beaktande av etniska och kulturella minoriteter innebär. Vi menar också att detta mycket väl skulle kunna avspeglas i SVT:s förmåga att uppfylla sitt PS-uppdrag att skapa en nationell social sammanhållning (genom § 11 och § 15). Det är av denna orsak som vi anser att det är anmärkningsvärt att erkännandet får så stor plats i hur resonerandet går kring bemötande av minoritetsgrupper. Att bli erkänd bereder uppenbarligen stor plats i alla frågor som på något sätt berör minoriteten, vilket också syns i PS -redovisningen och SOU:n. När etniska och kulturella minoriteter nämns är det enbart de nationellt erkända grupperna som får plats och som det problematiseras kring. Vi är förvånade över att så mycket vikt läggs på kulturellt bevarande i förhållande till på integrering av etniska och kulturella minoriteter, då vi menar att denna funktion är av yttersta vikt för en fungerande demokrati.

Inger Etzler menar när vi för upp denna problematik för henne att under Mosaiks tid så hörde många grupper av sig för att trycka på att deras grupp skulle synas i programmet – och man lyckades därmed aldrig ta hänsyn till alla gruppers behov. Hon menar att det inte är tillämpligt att ta särskild hänsyn till vissa grupper genom att t ex ge dem erkänd status eftersom det automatiskt skapar exkludering och ”avund” bland andra grupper. Detta samspelar också med vad SOU:n sagt om att hänsyn till olika grupper inte får bli en kamp om programtid där vissa grupper sätts framför andra. Vi anser att detta är en självmotsägelse när man ju uppenbarligen prioriterar erkända nationella minoriteter före andra.

Dessutom menar vi, som vi nämnt i temat *Ghettoprogram eller statistikslaveri* förespråkar vi att SVT i de fall det är befogat av starka integrationsskäl ger extra uppmärksamhet gentemot vissa etniska och kulturella minoritetsgrupper. Som vi här sett baseras statens erkännande av minoriteter inte på särskilt starka integrationsskäl utan av andra orsaker. På grund av detta argumenterar vi emot en prioritering av dagens erkända minoriteter framför andra minoriteter.

Med detta sagt motsätter vi oss inte till att man från statligt håll och ut i

programverksamheten vill verka aktivt för att värna om kulturarv och grupper som Sverige har starka historiska band till utan snarare att detta kulturbevarande har fått en oproportionerligt stor plats inom beaktandet av etniska och kulturella minoriteter och vi menar att detta har skett på bekostnad av integrationsarbetet.

Att SVT uttryckligen lägger stor vikt vid erkända minoriteter i förhållande till andra följs åt av ett annat missförhållande. De motiveringar som åtföljer de nationella minoriteterna och den rigiditet med vilken de har stått fast i ett i övrigt snabbt föränderligt samhälle är förvånande. Det står också i kontrast till vår studerade SOU, och dess efterfrågan och prioritering av flexibilitet inom SVT. Förutom de motiveringsskäl som faller under kulturpedagogik så finns romers *uttalade behov av information* och den finsktalande populationens *stora antal* kvar som skäl som kan baseras på social sammanhållning. Vi menar att ett uttalat informationsbehov och stor befolkning i Sverige inkluderar långt fler grupper än de som idag är erkända nationella minoriteter.

Alltså efterlyser vi, baserat i en syn på att social sammanhållning är av otvetydig vikt för demokratin, att arbetet med hur etniska och kulturella minoriteter ska bemötas måste ses över. Dels menar vi att dagens erkännande av nationella etniska och kulturella minoriteter är alltför omodern och baseras på kulturbevarande snarare än integration. Ett integrationsperspektiv måste få lika stor vikt som kulturbevarande i SVT:s arbete. Dessutom menar vi att synen på att erkänna minoriteter leder till att SVT inte på ett optimalt sätt kan uppfylla sin roll som speglare av befolkningen och beaktare av etniska och kulturella minoriteter. Istället låses den fast på att prioritera resursstarka grupper då dessa kan hävda sin rätt till plats i medieutbudet. Genom att slopa erkännandets roll i utbudet eller genom att basera erkännandet på föränderliga faktiska behov hos etniska och kulturella grupper i samhället klarar man av att på ett bättre sätt uppfylla sitt PS-uppdrag rörande studerade målparagrafer.

6 Slutdiskussion

Alla medborgare i en demokrati behöver tillgång till information och alla behöver känna sig delaktiga i beslutsprocesser och samhället som helhet. Individen behöver känna att den är ”med” i vad som sker, det är enligt oss vad som gör en individ till en medborgare. När Sverige idag är uppbyggt av människor med olika kulturell bakgrund krävs det att det finns en naturlig arena där den sociala kommunikationen och viktig information kan flöda fritt till alla. Fungerar detta så stärks den sociala sammanhållningen, den som för oss är av vikt för en demokrati. Detta då vi alla tillsammans oavsett bakgrund skall föra det svenska samhället framåt. Ett misslyckande i att få med alla medborgargrupper i processen leder till alienering och fragmentisering. Istället för medborgare skapas då ”utborgare” vilka hamnar i utkanten av samhället utan en tillräcklig informationsbas och delaktighet. Samtidigt är det av stor vikt att det utbud som skapas på ett naturligt sätt angår hela befolkningen, även det som har till intention att öka integrationen av etniska och kulturella minoriteter. I Sverige ser vi redan att SVT inte lyckas samla alla grupper under samma tak, en svår uppgift är vi medvetna om, men som Inger Etzler konstaterar så kan SVT göra så mycket mer.

Fokus för denna uppsats har varit att undersöka SVT i sin roll som public service TV-kanal, arbetandes med utbud och frågor kring etniska och kulturella minoriteter. Vi har argumenterat för televisionens dominerande roll som informationsspridare i samhället samt vikten av en public service TV-kanal i den svenska demokratin. Vidare har vi beskrivit förändringen av det svenska medielandskapet och utvecklingen mot ett idag mångkulturellt samhälle. Vi har i arbetet menat på att fragmentering bland TV-tittarna och en anpassning av SVT:s programutbud får problematiska konsekvenser som i förlängning kan skapa negativa effekter på den svenska demokratin.

Det är i denna situation som SVT har sitt ansvar att via paragraf 11 och 15 arbeta med att bemöta existerande integrationsproblem och även lösa brister i kommunikation mellan olika samhällsgrupper. Vi ser utifrån insamlad information framförallt tre problem rörande SVT:s arbete med mångkulturella frågor i allmänhet och etniska och kulturella minoriteter i synnerhet i förhållande till den sociala sammanhållning som vi sett som vår röda tråd i arbetet.

De motsatsförhållanden som lyfts fram i analysens andra del är såväl var och en för sig som alla tillsammans problematiska för SVT:s fortsatta arbete med etniska och mångkulturella frågor. Trots detta kan vi inte se någon annan aktör som i dagsläget bättre skulle kunna hantera det uppdrag som public service-TV har. Istället efterlyser vi att forskningen om public service lyfter upp de problem som vår frågeställning lett oss fram till. Dessutom efterlyser vi en tydligare granskning och i viss mån styrning för att undvika att SVT lämnar sitt uppdrag och istället börjar efterlikna de kommersiella aktörerna i sitt programutbud.

7 Referenser

- Boman, Jörgen. 1998. *I allmänhetens tjänst – Om publicservicemedias avsikter och utsikter*. Umeå: Institutionen för medier och kommunikation
- Brants, Kees och Els, De Bens. 'The Status of TV Broadcasting in Europe' i Wieten, Jan; Murdock, Graham; Dahlgren, Peter. 2000. *Television Across Europe – A Comparative Introduction*. London: Sage
- Dahlgren, Peter. 1995. *Television and the Public Sphere – Citizenship, Democracy and the Media*. London: Sage Publications
- Dahlgren, Peter. 'Key trends in European Television' i Wieten, Jan; Murdock, Graham; Dahlgren, Peter. 2000. *Television Across Europe – A Comparative Introduction*. London: Sage
- Ekström, Mats; Larsson, Lars-Åke. 2000. *Metoder i kommunikationsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur
- Eriksen, Thomas Hylland 1999. *Kulturterrorismen - En uppgörelse med tanken om kulturell renhet*. Nora: Nya Doxa
- Esaiasson, Peter; Gilljam Mikael; Oscarsson, Henrik; Wängnerud, Lena. 2005. *Metodpraktikan*. Stockholm: Nordstedts Juridik.
- Huntington, Samuel P. 1996. *The clash of civilizations and the remaking of the world order*. New York: Simon & Schuster
- Kellner, Douglas. 1990. *Television and the crisis of democracy*. Oxford: Westview press
- Laborde, Aurélie och Perrot, Michel. 'Programme Making across borders' i Wieten, Jan; Murdock, Graham; Dahlgren, Peter. 2000. *Television Across Europe – A Comparative Introduction*. London: Sage
- Lundquist, Lennart. 1993. *Det vetenskapliga studiet av politik*. Lund: Studentlitteratur
- Nord, Lars; Strömbäck, Jesper (red.). 2004. *Medierna och demokratin*. Lund: Studentlitteratur
- Raboy, Marc. 1995. *Public Broadcasting for the 21st century*. Luton: John Libbey Media.
- Severson, Pernilla. 2004. *En gökunge i Public Service-boet?- Publikens roll i digitaliseringen av marksänd television*. Uppsala: Uppsala Universitet
- Svensson, Christian. 2001. *Samtal, deltagande och demokrati i svenska TV-debattprogram*. Linköping: Institutionen för TEMA- tema och kommunikation
- Siune, Karen; Truetzchler, Wolfgang. 1992. *Dynamics of Media Politics- Broadcast and Electronic Media in Western Europe*. London: Sage
- Østbye, Helge; Knapkog, Karl; Helland, Knut; Larsen, Leif Ove. 2004. *Metodbok för medievetenskap*. Malmö: Liber

7.1.1 Publikationer

- Andersson, Mårten. 2000. *25 färgrika TV-år- de mångkulturella programmen från SVT 1975-2000*. Stockholm: Sveriges Television

- Camauër, Leonor. 2005. *Minoritetsmedier och minoritetsmediepolitik i Sverige*. Stockholm: Stiftelsen för psykologiskt försvar
- Dahlgren, Peter; Höijer, Birgitta. 1997. *Medier, oro, och medborgarskap*. Stockholm: Stiftelsen för psykologiskt försvar
- Edin, Anna. 2005. *Verklig underhållning – dokusåpor, publik och kritik*. Stockholm: Stiftelsen Institutet för mediastudier
- Edin, Anna; Widestedt, Kristina. 2002. *Publik sökes- Svar till "Allt för alla- hela tiden"*. Stockholm: Stiftelsen Institutet för mediastudier
- Granskningsnämndens rapportserie – rapport nr 17. Asp, Kent. 2005. *Svenskt TV-utbud 2004*. Göteborg: Elanders Gota
- Lindqvist, Håkan. 2006. *Så förändras public service efter valet* Journalisten 2006-03-21. http://www.journalisten.se/a.aspx?article_id=10800. 2006-05-24
- Programsekretariatet för SVT. 2006. *Sveriges Televisions Public Service-redovisning 2005*. Stockholm: Sveriges Television
- Sahlberg, Lillemor. 2004. Integrationsverkets Rapportserie 2004: 6- *Gemensam värdegrund i mångfaldens demokrati*. Malmö: Elanders Bergling
- SOU. 2005:1 *Radio och TV i allmänhetens tjänst – Riktlinjer för en ny tillståndperiod*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer
- SOU 2006:21. Camauër, Leonor; Nohrstedt, Stig Arne. 2006. *Mediernas Vi och Dom – Mediernas betydelse för den strukturella diskrimineringen*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer